

La protecziun da lavinas s'ha verificada

Daspò l'inviern da lavinas 1999 es stat il privel da lavinas l'on passà i'l district 4 da l'Uffizi da construcziun bassa la prüma jada darcheu sül s-chalin 5 «fich grond». Persunas disgrazchadas in lavinas nun haja dat ingüinas.

Las naiveras dals ultims invierns han chaschunà blera lavur pel servezzan da lavinas regiunal da l'Uffizi chantunal da construcziun bassa chantunal (UCB) district 4 cun basa a Scuol. Quel district cun 200 kilometers vias chi ston gnir protettas da las lavinas cumpiglia il territori da l'Engiadina Bassa e Samignun e da la Val Müstair. «In favrer 2018 vaiva prognostichà l'Institut pella protecziun da lavinas SLF a Tavo plüs disprivel da lavinas s-chalin tschinch, quai es il plü ot s-chalin e significhava fich grond privel», declera Peder Caviezel chi maina il servezzan da lavinas regiunal da l'UCB. El preschainta la situaziun da lavinas i'l district 4, in Engiadina Bassa e Val Müstair.

Blers laviners lung la via chantunala

«Sül Pass dal Fuorn esa ses laviners, lung la via da Brail fin Vinadi as dombra 30 laviners e da Vinadi fin Samignun passa 70 laviners», disch il perit. Süls ots s'haja installà in üna deschina da lös uschè nomnadas staziuns IMS chi masüran il vent e la naiv. «Quellas datas cha'l SLF administrescha digitalmaing ans güdan a valütar il privel.» El accentuescha però cha quellas infuormaziuns nu bastan: «Id es adüna eir dad ir illa natüra, far profils da naiv ed observar las costas criticas.» El e seis collavuratur Linard Caviezel han eir il sustegn dal cusgliader extern pellas lavinas Chasper Alexander Felix. Implü collavurna culs servezzans da salvamaint da las pendicularas, a Scuol cun Chasper Planta ed in Samignun cun Hans Kleinstein.

Cun büttaminas, elicopter e pütas

«Subit cur chi'd es da tunar giò lavinas, cul büttaminas, cun l'elicopter o cun nossas pütas per minar, o sch'üna

La lavina Laschadura sü dal Pass dal Fuorn es srantunada ingon in schner giò vers la val.

fotografia: Peder Caviezel

costa para dad esser privlusa, serraina la via», declera Peder Caviezel, «cur cha quella po darcheu gnir drivida decidan per motivs da sgürezza adüna almain trais persunas da la cumischium da lavinas insembel.» Üna situaziun speciala es il laviner da Gonda tanter Lavin e Garsun. Da l'on 2001 e dal 2009 ha l'UCB installà süsom il spi ot pütas per minar. «Cun funk o laptop e nouv eir cul handy as poja dar l'impuls e las minas croudan our dals magazins süsom las pütas ed explodischan pac sur la naiv.» Sco cha'l schef dal servezzan da lavinas da l'UCB agiundscha esa gnü installà avant desch ons eir ün sistem da detecziun cun infrason. Quel surveglia cun microfons tuot la costa da Gonda. «Dürant l'inviern 2017/18 vai-

na gnü divers problems, ma ingüins discapits», disch Peder Caviezel, «nus vain gnü da distachar diversas lavinas artificialmaing, ma i sun eir gnüdas giò diversas lavinas grondas e per part fich grondas spontanamaing.» Illa regiun da Zernez es rivada üna lavina (Quadratscha) giosom la val, chi nu d'eira plü gnüda giò daspò il 1951. «Eir scha l'analisa da l'inviern 2018/19 nun es amo avantman pudaina dir fingià uossa chi'd es stat ün inviern fich smugliant a quel da l'on passà», concluda'l, «eir ingon nun haja dat ingüinas victimas in lavina.» Cha la plü gronda differenza saja, cha quist inviern ha düra e düra bler plü lösch co l'on passà. L'analisa definitiva da l'inviern 2018/19 vain fatta d'urant la primavaira. (anr/fa)

Impris da l'inviern da lavinas 1999

Sco davo l'inviern 1999 ha fat l'Institut pella protecziun da lavinas SLF a Tavo insembel cun l'Uffizi federal per l'ambiant BAFU ün'analisa detagliada eir da quai chi'd es capità d'urant il mais schner 2018. Pro quist'analisa han ils scenziats eir s'occupats da las masüras da protecziun cunter il privel da lavinas chi sun gnüdas realisadas daspò l'on 1999 dal man public. Quellas masüras cumpiglian ils repairs da lavinas, ma eir ils avertimaints dal privel da lavinas, las serradas da vias e zonas, l'edizium da cartas da privel ed eir la chüra dals gods da protecziun. L'analisa 2018 mossa chi ha dat dals 3 fin 23 schner

da quel on 150 lavinas chi han chaschunà dons vi da chasas, vias, lingias d'ota tensiun, god e champogna. I'ls cumüns e territoris sgürats nun haja dat ingüins mortoris. Sco cha SLF e BAFU scrivivan vaiva dat d'urant l'inviern da lavinas 1999 in tuot 17 persunas disgrazchadas mortalmaing e d'urant l'inviern da lavinas 1951 perfin 95 victimas in cumüns e territoris sgürats. Il facit da las duos organizaziuns es, cha la protecziun da lavinas gnüda optimada davo il 1999 s'ha verificada, eir sch'ün congual direct nun es propcha pussibel, causa chi d'eira in schner 2018 damain naiv co dal 1999. (anr/fa)

D'ün arrandschamaint regiunal ad ün internaziunal

Al 25avel Simposi internaziunal da sculpturas a Sur En as partecipeschan la mità da gün 18 artistas ed artists da tuot il muond. Wolfgang Bosshardt s'algora dals prüms simposis e co cha quels s'han sviluppsats.

Per la 25avla vouta resunan in gün ils tuns da las resgias a motor, dals martels, s-chalpens e sgürs sül camping da Sur En. 78 artistas ed artists da tuot il muond vaivan s'annunzchats pel simposi da giubileum. La giuria ha per finir decis per ses artistas e dudesch artists. Dürant ün'eivna lavuran els lung l'En vi da lur progets artistic in lain, metal, crap o cumbinaziuns dals differents materials. Ün dals iniziants dal Simposi internaziunal da sculpturas es Wolfgang Bosshardt da Sur En.

La mancanza d'ün simposi d'art

Da l'on 1994 d'eira gnü organisà il prim Simposi internaziunal da sculpturas e quai cun la partecipaziun da ses artistas ed artists. «L'idea per quist simposi ha gnü Jean Badel», s'algora Wolfgang Bosshardt, il mainagestium da la Società Art Engiadina. L'artist da Guarda d'eira da l'avis cha in Engiadina mancaiva da quel temp ün simposi d'art. «Be il lö nu

Raduond 130 ouvras d'art imbellischan la Senda da sculpturas a Sur En da Sent.

fotografia: Annatina Filli

vaiva'l e quel til n'haja pudü spordscher cun meis campadi a Sur En», manzuna'l. Ils prüms simposis gnivan finanziats cun las contribuziuns dal chantun Grischnun, cun las donaziuns dals sponsurs ed il vanz gniva surtut da Wolfgang Bosshardt. Pacs ons davo il prim simposi s'haja miss ad ir la Senda da sculpturas intuorn Sur En. «Il prim expuonivan nus las sculpturas chi nu gnivan vendü-

das sül campadi. Cün l'ir dals ons ans mancaiva il lö e perquai vaina pensà da realisar la Senda da sculpturas.» Lung quista senda rivan quellas ouvras chi nu vegnan vendüdas d'urant il simposi. Talas restan per duos ons in proprietà da l'artist. «Sch'el nu riva da vender in quel temp sia sculptura ha'l lura amo trais ons temp da gnir per ella», declera il mainagestium ed agiundscha, «davo

tocca'lura a la Società Art Engiadina.» Lung quista senda s'han ramassadas d'urant ils ultims ons var 130 ouvras da lain, marmel, fier o eir cumbinaziuns da tuots quists materials.

Üna giuria fa la seleccziun

Daspò 25 ons vain minch'on scritt'oura da nouv il Simposi internaziunal da sculpturas, chi vain daspò l'on 2010 organisà da la Società Art Engiadina. «Da tuot las annunzchas chi aintran seleccziunescha üna giuria las partecipantas e'ls participants», declera Wolfgang Bosshardt. Ingon ha'l insembel cun Daniel Cotti, Peter Horber e Robert Schreyer tschernü ils 18 partecipants. «Al comitè d'organizaziun fan part adüna eir artists, els san da güdichar scha'ls progets inoltrats pon gnir realisats infra ün'eivna», disch el. Dürant ils ultims ons s'ha sviluppsà il Simposi internaziunal da sculpturas ad ün evenimaint important per la scena d'art in Engiadina Bassa ed es dvantà cunt-schaint eir sül palc internaziunal. «Eir ingon vaina l'ün o l'oter artist chi ha fingià üna vouta as partecipa a nos simposi», uschè Bosshardt. Tanter dad els es eir l'inziant dal simposi, Jean Badel. Wolfgang Bosshardt s'algora dals prüms simposis cur cha tuot d'eira amo ün pa plü simpel e plü spontan. «Hoz faja dabsögn da blera lavur administrativa cun scriver oura il simposi, scri-

ver confermas, aderir als giavüschs dals partecipants e procurar pels visums e'ls permis sögnavels», manzuna'l. Per accumplir tuot quistas incumbenzas survain il mainagestium agüd da la suppranza da la Società Art Engiadina.

Lavurar cun differents materials

Ils respunsabels dal Simposi internaziunal da sculpturas mettan a disposiziun a las artistas e'ls artists tuot tenor giavüschs ün trunc da larsch d'üna lunghezza da var quatter meters e cun ün diameter da 50 centimeters. O lura saja quels chi creeschon our d'ün bloc da marmel da Laas i'l Tirol dal süd lur ouvra o chi lavuran culla cumbinaziun da quists duos materials. Pel simposi d'ingon nu s'haja tschernü ingün motto. «Quai vaina adüna darcheu fat e sperain da pudair dar cun quai avuonda libertà als artists per lur sculpturas», disch Wolfgang Bosshardt. Dürant ün'eivna han tuot ils interessents, giasts dal camping e glieud chi fa üna spassegiada lung l'En la pussibilità d'observer dals 15 fin als 22 gün co cha las ouvras naschan. In sonda, ils 22 gün, a partir da las 15.00, ha lö la vernissascha. Il public es invità d'inoltrar lur propostas pel premi dal public. Las ouvras preschantadas sun vnalas. (anr/afi)

Ulteriuras infuormaziuns e la glista da las artistas e'ls artists d'ingon as chatta sülla pagina d'inter-net www.art-engiadina.com.